

Klimatilpasning med kælkebakker og fuglehuse:

Lad borgerne bestemme

Gladsaxe Kommune har afprøvet metoden borgerbudgettering i forbindelse med klimatilpasning. Ambition var at lade borgerne bestemme og styrke sociale netværk, engagement og ejerskab i et lokalområde. Arbejdet blev forankret i en tværgående styregruppe. Læs om 7 centrale pointer fra arbejdet.

Af Morten Ronnenberg Møller, Center for God Forvaltning, teamleder Kathrine Stefansen, Klima & Natur; begge Gladsaxe Kommune samt Ph.d.-studerende Nina Moesby Bennetsen, Roskilde Universitet, tidligere Gladsaxe Kommune

Klimatilpasning, borgerdeltagelse og borgerbudgettering er hver sig ikke nye begreber for mange embedsmænd i danske kommuner, men hvad sker der, når vi kombinerer de tre? Når borgere, politikere, embedsmænd skal arbejde, tænke og deltage på nye måder for sammen at skabe et nyt byrum? I Gladsaxe har vi gennemført et forløb for borgerbudgettering for både at skabe rekreativ værdi og styrke de lokale netværk om et klimatilpasset grønt område.

Ordet borgerbudgettering blev i Gladsaxe nævnt første gang i 2016 under en diskussion om, hvordan klimatilpasning også kan være anledning til at skabe bedre rammer for byliv i kommunen og for at borgerne i et lokalområde har direkte indflydelse på, hvordan det område, de bor i, skal udvikles.

I 2017 gennemførte vi sammen med lokale borgere det første forløb for borgerbudgettering i Gladsaxe. Forløbet bød på udfordringer, hårdt benarbejde, aften- og weekendmøder, forsvarstaler for uforstående kolleger og behov for ekstern hjælp til at facilitere processen. Vi kan dog også se tilbage på et vellykket forløb hvor borgerne i lokalområdet har besluttet, hvordan et grønt område skal anvendes, og vi har fået mange erfaringer med at samarbejde på nye måder. I det følgende har vi samlet syv tanker om at kombinere klimatilpasning og borgerbudgetforløb i en dansk kommunal kontekst.

Tanke 1

Klimatilpasning – nu med borgerbudgettering

I disse år omdannes mange byrum som led i klimatilpasningen af danske kommuner. Med denne omdannelse opstår et potentiale for at kommune og borgere kan samarbejde på nye måder om byens rum. I Gladsaxe ønskede vi at styrke borgerdeltagelsen i klimatilpasningen af et grønt areal, der ikke er meget større end en fodboldbane, men et vigtigt åndehul for området. Ved at give lokale borgere direkte indflydelse på udviklingen af området, oplevede vi en øget bevidsthed om klimatilpasning og at den klimatilpassede park opfyldte et ønske om et rekreativt grønt område som mange havde haft i flere år.

Tanke 2

Intern organisering og ekstern facilitering

Byrådet i Gladsaxe Kommune besluttede at afprøve metoden borgerbudgettering fordi den i andre kommuner har vist sig velegnet til at opbygge sociale netværk, engagement og ejerskab i et lokalområde eller til et projekt. Ideen blev udviklet i et midlertidigt nedsat rådgivende opgaveudvalg (et § 17, stk. 4- udvalg om byliv og klimatilpasning). Fordi Gladsaxe Kommune ikke havde tidligere erfaring med borgerbudgettering, havde ledelsen stor opmærksomhed på mulige udfordringer. Vi etablerede en tværfaglig intern styre-

gruppe og Center for God Forvaltning blev inddraget til at facilitere forløbet. Det viste sig at være gode ideer fordi det sikrede forankring, løbende dialog og opbakning fra ledelsen samt en sikker facilitering af en, for embedsmænd og borgere, ukendt proces.

Tanke 3

Lad borgerne bestemme

Konceptet for borgerbudgettering er, at borgere får en sum af de offentlige midler og skal forvalte deres anvendelse fra idé til prioritering og gennemførelse. En grundforudsætning er, at deltagerne gennemfører en demokratisk proces, hvor lokale borgere stemmer om, hvilke egne borgerdrevne projekter de vil prioritere. I Gladsaxe kunne borgerne bruge pengene på det de havde lyst til, så længe det var inden for lovens rammer (herunder lokalplan, krav til klimatilpasningsløsning m.v.) og projektets tema om natur og friluftsliv. Det skabte ejerskab og engagement, når deltagerne kunne se, at de med deres egen idé kunne få indflydelse på den lokale anvendelse af økonomiske midler og dermed få mest mulig værdi for pengene.

Tanke 4

Slip kontrollen

I borgerbudgettering er det borgerne, der styrer forløbet og implementerer projekterne, mens kommunen har rollen

som rammesætter og overordnet facilitator. Såvel embedsmænd som borgere skal finde sig til rette i disse nye roller og processer. At slippe kontrollen over forløbet viste sig at være en udfordring, også selv om den var forventet i projektledelsen.

Trods politisk og ledelsesmæssig opbakning til princippet om borgerbestemmelse, skabte det nogle steder i organisationen modstand blandt nogle medarbejdere, der ikke var tæt på processen. Var forslaget om en bæk robust nok eller ville den kræve meget efterfølgende drift? Var denne type bæk passende til en offentlig park? Hvad er overhovedet meningen med at lade borgere bestemme, når de ikke har det professionelle kendskab? Her måtte projektledelsen forsvare processen og formålet med forløbet. Derfor var det en af de bedre ideer at fremme internt ejerskab på tværs af forvaltningsområder. Ved at etablere en tværfaglig intern styregruppe lykkedes det at komme hurtigt igennem med innovative processtrin undervejs, ikke mindst i de travle faser, hvor beslutninger skulle træffes hurtigt.

En anden udfordring opstod når processen ikke forløb som forudset, og borgerne deltog mere eller mindre, end vi havde regnet med at de ville. I projektledelsen måtte vi navigere i et uforudsigeligt forløb ved at ændre planer for mobilisering af deltagere undervejs, planlægge skalerbare

arrangementer og stå til rådighed overfor deltagerne på forskellige tidspunkter.

Tanke
5

Investering i mobilisering

At mobilisere deltagere til et borgerbudgetforløb fordrer kreativitet og benarbejde, men det kan lykkes. Mange forskellige kommunikationskanaler blev taget i brug for at mobilisere borgere til at deltage. Selv om deltagelsen kunne have været større var de borgere der deltog meget tilfredse med at få indflydelse på deres lokalområde og mulighed for at samarbejde med naboer og andre fra lokalområdet.

Dog oplevede vi udfordringer med opbakning fra andre kommunalt ansatte. Samarbejde på tværs af fagområder blev forberedt både på ledelses- og medarbejderniveau med gode intentioner, men trods mange forsøg lykkedes det ikke at mobilisere lokale daginstitutioner og skole på den måde, vi havde håbet. Årsagen ligger blandt andet i at projektet omhandlede opgaver der lå ud over det planlagte kommunale (sam) arbejde, at medarbejderne ikke kunne finde ressourcer til at deltage i møder og arrangementer uden for åbningstid og måske at de nærliggende institutioner ikke mangler grønne områder til børnene.

Tanke
6

Borgerdeltagelse som tværgående fokusområde

Skal man etablere et samskabelsesprojekt på tværs af fagområder, vil det måske være en god idé, at borgerdeltagelse bliver et tværgående fokusområde i kommunens indsats. Det øger motivation og forpligtelse og bidrager til internt samarbejde og mere eksternt samskabelse, og kan måske mindske udfordringer af projektets formål.

Tanke
7

Gentagelse fremmer forståelsen

Kunne forløbet have haft flere borgere der deltog? Ja. Kunne Gladsaxe Kommune realisere de samme projekter for det samme beløb, hvis det brugte timeantal omregnes til økonomiske ressourcer? Måske, men, de lokales ejerskab til området, den tætte dialog mellem borgere og embedsværk og synliggørelsen af klimatilpasningen i området, kunne vi ikke have opnået uden samskabelsen. For at holde fast i erfaringerne og opbygge deltagelseskompetencer blandt borgere og embedsværk vil det være gavnligt at gentage forløbet flere gange. Først sidst i forløbet fik både medarbejdere og aktive borgere forståelsen af forløbets potentialer. Ideen er brandgod, og der er potentiale til endnu mere i danske kommuner.

Foto: Rasmus Hjortshøj

Byggeri med genanvendte materialer fra nedrivningsmodne huse

Mursten fra nedrivningsmodne huse på Lolland rækker til at opføre op mod 1500 nye parcelhuse af genanvendte sten. Det viser en kortlægning gennemført i projektet "Opbygning af Danmark - gennem nedrivning af tomme huse". Det kan blive cirkulær økonomi i stor skala, men kommunernes rammebetingelser skal forbedres, hvis potentialet for selektiv nedrivning skal udnyttes.

Af Thomas Langaa Nejland, Kuben Management & Maya Færch, Lendager Group

Behovet for nedrivning er stadig stigende i de kommuner og dele af landet, der kæmper med demografiske og strukturelle ændringer. I april pegede Udvalget for levedygtige landsbyer på behovet for at fokusere på nedrivning og istandsættelse af boligmassen. Samtidigt er der behov for at bygge mange nye boliger i danske byer frem mod 2025.

Et nyt forsøgsprojekt fra Lolland, "Opbygning af Danmark - gennem nedrivning af tomme huse", viser, at de to ting kan kobles og sætter tal på potentialerne for at realisere en cirkulær forretning omkring nedrivning og genanvendelse.

Nedrivningsguldet

Hvor mange materialer findes der reelt set i husene? Det har været udgangspunktet for forsøgsprojektet "Opbygning af Danmark - gennem nedrivning af tomme huse". Projektet har fokuseret på at identificere materialer, der kan anvendes på tværs af alle de nedrivningsmodne huse, som findes i kommunen. Gennem besigtigelser af et udvalg af husene er identificeret, hvilke materialer, der findes og hvad deres mængde og stand er. Dette er nemlig to helt afgørende faktorer i arbejdet med genanvendelse af byggematerialer. Der skal være en rimelig mængde af materialet, og samtidig skal det være i en rimelig stand, hvis

det skal være realistisk at upcycle det til et nyt materiale eller genbruge det direkte.

Husene på Lolland overraskede positivt. Studiet viser blandt andet, at de nedrivningsmodne huse rummer mellem 14-68.000 m² mursten i murværk opført med kalkbaseret mørtel, som gør det muligt at skille stenene fra hinanden og genanvende dem igen. I et lidt forsimplet regnestykke giver det mursten nok til at opføre mellem 660-1500 nye parcelhuse af genanvendte sten. Og det er bare med sten fra Lolland. Inkluderes alle de nedrivningsmodne huse i Danmark i sådan et regnestykke, kan vi bygge helt nye bydele med materialer fra de huse, der ikke længere er beboergrundlag for.

En cirkulær forretningsmodel i nedrivning og genanvendelse

Men markedet for genanvendelse af materialer i byggeriet stadig er under udvikling. Den cirkulære tilgang til nedrivning og genanvendelse udfordrer branchen, som kun lige er begyndt på at afprøve, hvilke praktiske, tekniske og økonomiske løsninger, der kan fremme arbejdet med at genanvende mere fra nedrivning.

Et styrket samarbejde er nødvendigt, hvis det skal lykkes. Det kalder på nye måder at gøre tingene på, når vi skifter fra den klassiske værdikæde til en cirkulær. Den nye værdikæde ændrer procedurer, arbejdsgange og mind-set i tilgangen til både nedrivning, affaldshåndtering, materialefremstilling, design, nybyggeri m.m.

I en cirkulær tilgang til nedrivning og genanvendelse er der tre væsentlige ændringer, som udfordrer business-as-usual. For det første er det nødvendigt med en materialekortlægning og planlægning af nedrivning for at opnå et overblik over hvilke materialer, som findes i husene, der står tomme og som kan frigøres til et eventuelt nybyggeri. Således kan nyt byggeri udvikles med øje for de tilgængelige materialer.

For det andet så skal bygninger designes ud fra nogle helt nye parametre om genbrug og genanvendelse

af materialer. Stadig flere byggerier tegnes i dag med afsæt i tilgængelige og genanvendelige materialer, som f.eks. Ressourcerækkerne i Ørestaden i København, der består af upcycledede teglelementer og andre facadematerialer. Det er en forudsætning, at arkitekter, ingeniører, bygherre m.fl. gør dette til et udgangspunkt for deres arbejde.

For det tredje skal alle aktører i den cirkulære værdikæde forholde sig til, hvordan nedrivnings- og genanvendelsespotentialer omsættes kommercielt. Der er brug for en harmonisering af udbud og efterspørgsel, men markedet er i høj grad afhængigt af en pull-effekt, altså at efterspørgslen intensiveres. Det vil skabe de nødvendige incitamenter for, at eksempelvis nedrivere vil opbygge en forretning om selektiv nedrivning. Til at fremme efterspørgslen spiller både bygherre, stat og kommune en vigtig rolle.

Kommunerne i førertrøjen

Kommunerne står i dag med en stor del af ansvaret for at nedrive, tilpasse og udvikle boligmassen og de spiller derfor en central rolle. Det gør de blandt i forhold til at iværksætte en strategisk og proaktiv tilgang til nedrivning, hvor huse kortlægges og besigtiges med henblik på at identificere de samlede materialeprofiler. Det skal bidrage til at harmonisere udbud

og efterspørgsel og muliggøre, at huse også kan rives ned begrundet deres genanvendelsespotentialer. Her er det essentielt, at der i udbud af nedrivninger også stilles de rette krav om håndtering til genanvendelse. Kommunerne spiller en tilsvarende central rolle i forhold til at styrke efterspørgslen, hvor de eksempelvis som bygherre kan stille krav om, at nyt byggeri opføres med genanvendte materialer.

Men hvis kommunerne skal i førertrøjen er det nødvendigt, at rammebetingelserne for selektiv nedrivning forbedres. Fx kunne der stilles krav om, at støtte til nedrivning kobles og tilpasses et cirkulært marked for genanvendelse af materialer.

Det er en stor ambition at udvikle et nyt marked for genanvendelse af materialer fra nedrivningsmodne huse til at bygge nyt. Hvis det skal lykkes, involverer det både offentlige og private aktører med viljen til at ændre procedurer, arbejdsgange og mind-set i tilgangen til både nedrivning og genanvendelse.

Bag om projektet

Forsøgsprojektet 'Opbygning af Danmark – gennem nedrivning af tomme huse' er udført af Kuben Management og Lendager Group i samarbejde med Lolland Kommune og med støtte fra Trafik-, Bygge- og Boligstyrelsen. Projektets resultater er præsenteret i en samlet rapport som kan findes på www.kubenman.dk/publikationer

Tre typer af genanvendelse

1. Genbrug

Når et produkt bevarer samme form som det oprindeligt har haft

2. Upcycling

Når affald eller restprodukter indgår i produktionen af nye produkter, hvorved materialet opnår en højere værdi.

3. Downcycling

Når affald eller restprodukter indgår i produktion af et nyt produkt med markant lavere økonomisk værdi eller levetid end det oprindelige.